

УДК 316.334.22

ЗАГАЛЬНОЄВРОПЕЙСЬКІ ОСВІТНІ ТЕНДЕНЦІЇ У СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ ПІДРОСТАЮЧОГО ПОКОЛІННЯ В ОСВІТНІХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ

О.Г.Пономаренко

кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри англійської мови для технічних та агробіологічних спеціальностей,
Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ)
email: [kseniaponomar74@gmail.com](mailto:kсениaponomar74@gmail.com)

ОБЩЕЕВРОПЕЙСКИЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЕ ТЕНДЕНЦИИ В СИСТЕМЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО САМООПРЕДЕЛЕНИЯ ПОДРАСТАЮЩЕГО ПОКОЛЕНИЯ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УЧРЕЖДЕНИЯХ УКРАИНЫ

О.Г. Пономаренко

кандидат педагогических наук, доцент
кафедры английского языка для технических и агrobiологических специальностей,
Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины (г. Киев)

EUROPEAN EDUCATIONAL TRENDS IN THE SYSTEM OF PROFESSIONAL SELF-DETERMINATION OF THE YOUNGER GENERATION IN UKRAINE'S EDUCATIONAL INSTITUTIONS

O.G. Ponomarenko

PhD in Pedagogy, Associate Professor,
Department of English for Technical and Agrobiological Specialties, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine (Kyiv)

Розглядаються питання необхідності профорієнтаційної роботи в освітніх навчальних закладах України та професійної підготовки майбутніх фахівців. Система підготовки кваліфікованих спеціалістів є головним завданням професійно-практичної освіти в НУБІП України. Для напрямів розвитку освіти у країнах Європейського Союзу характерна загальна спрямованість до інтеграції у цій важливій сфері суспільного життя. Основним вектором визнається послідовна орієнтація на духовне зближення європейських народів як стратегічна мета подальшого розвитку їхнього величезного культурного потенціалу. Важливе значення має реформістський поступ у сфері, зокрема, обов'язкової освіти країн-членів Європейського Союзу у напрямі створення якісно нових моделей її організації з урахуванням не лише вимог демократичного імперативу сучасної освіти, але й ідеології розширення параметрів гармонізації освіти і соціально-економічних можливостей держави.

Ключові слова: професійна орієнтація; профорієнтаційна робота; професія; структура; заклад освіти; особистість.

Рассматриваются вопросы профориентационной работы в образовательных учебных заведениях Украины и профессиональной подготовки будущих специалистов. Система подготовки квалифицированных специалистов является главным заданием профессионально-практического образования в НУБІП Украины.

Ключевые слова: профессиональная ориентация; профориентационная работа; профессия; структура; учебное заведение; личность.

The purpose of article to: review achievements in the process of training the qualified specialists in the educational system of vocational guidance in Ukraine. The system of preparation the qualified specialists is the basis task of practical vocational education. This article highlights the relationship between educational and vocational guidance provision, and emphasizes the theoretical and practical imperative to renew and refocus educational and career guidance services in Ukraine based on all-European educational tendencies in the system of professional self-determination of the younger generation.

Keywords: vocational guidance; profession; structure; educational establishment; person.

Актуальність. Принципово новий за своєю педагогічною філософією, структурою і змістом тип школи утворився у багатьох країнах Західної Європи, зокрема, у країнах-членах Європейського Союзу (Великій Британії, Франції, Німеччині, Бельгії, Італії, Швеції тощо) «шляхом зближення традиційно різних середніх шкіл практичного й академічного профілю й створення об'єднаних шкіл» [5], що переконливо свідчить не лише про «посилення уваги держави й суспільства до розвитку шкільної освіти» [3], але й про те, що сучасна освіта стає активним чинником гуманістичного поступу сучасної цивілізації до якісно нових духовних цінностей – до імперативу найвищого за своїм ідейним потенціалом виду, органічно спрямованого на послідовну розбудову нового суспільства – суспільства Культури і Миру, Гармонії і творчої Злагоди.

Мета дослідження. Мета статті полягає в розкритті основних аспектів профорієнтаційної роботи в освітніх навчальних закладах України та професійної підготовки майбутніх фахівців беручи до уваги загальноєвропейські освітні тенденції у системі професійного самовизначення підростаючого покоління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Освітня політика Ради Європи, за рекомендаціями Парламентської Асамблеї Ради Європи (22 вересня 1989 р.) та за іншими освітніми меморандумами Ради Європи, базується на принципах розбудови Великої Гуманістичної Європи як *спільного європейського дому*, де інтеграційний поступ співіснує з чітко визначеними тенденціями збереження історично зумовленої специфіки духовного потенціалу європейських етносів як спільної культурної спадщини (Б.Л. Вульфсон, Л.І. Глухарев, М. Андерсон, Ю.В. Шишков, Ф. Паде ла Парте, Л.П. Пуховська, П. Глотц, Е. Давіньйон, Ю. Борко, F. Vaniscotte, T. Leclercq, P. Вебер та ін.).

Матеріали і методи дослідження. Сучасні інтеграційні процеси в освіті, що здійснюють безпосередній вплив на профорієнтаційну роботу, представлено у двох концепціях Європейської освіти: концепція Європейського Союзу та концепція Ради Європи. За концепцією Європейського Союзу від 24 травня 1988 р. (Resolution of the Council and the Ministers of Education Meeting Within the Council on the European Dimension in Education) та за іншими освітньо-політичними маніфестами ЄС та здійснюють вагомий вплив на професійне самовизначення підростаючого покоління в Україні.

Двадцять століття нашої ери, його суспільні та воєнні катаклізми, що не раз поставали перед людством драматичним фантомом глобальної катастрофи, створило реальні передумови формування принципово нових моделей міждержавних відносин типу таких міжнародних організацій, як Ліга Націй і Організація Об'єднаних Націй. Їхні гуманітарні підрозділи – Міжнародне Бюро Освіти та ЮНЕСКО – визначили демократизацію й модернізацію освітніх систем одними зі своїх ключових пріоритетів.

Водночас ідеологія європейської інтеграції дедалі послідовніше інтерпретується у параметрах гармонізації глобальних і регіональних соціокультурних і освітянських тенденцій.

Характеризуючи стан і перспективи досліджень проблем інтернаціоналізації сучасного світу й проблеми демократизації освіти в контексті гуманітарної діяльності в цій сфері офіційних структур ЮНЕСКО і таких головних для Західної Європи наднаціональних міжурядових об'єднань, як Рада Європи та Європейський Союз, відомий педагог-компаративіст Вульфсон Б. Л. у своїй монографії «Стратегія розвитку освіти на Заході на порозі XXI ст.» підкреслює, що «однією з найважливіших умов подальшого зміцнення Європейського Союзу є *освітня інтеграція*, яка віддзеркалює процеси зближення західноєвропейських країн і сприяє їхньому розвитку. Для стимулювання інтеграції у царині освіти сформовано спеціальний наднаціональний механізм. Проводяться регулярні наради міністрів освіти і науки західноєвропейських країн» [1].

Динаміка демократичних процесів розбудови освітянських систем країн Європейського Союзу зорієнтована, зокрема, «на збереження внутрішньої цілісності освіти, її функціональної

спрямованості як на вищі духовні цінності, так і на принципи інтеграції особистості у світовий культурний контекст», яка є дуже актуальною для української системи освіти на сьогодні [4].

Освітня політика не лише країн Європейського Союзу за своїм змістом та ідеологічним спрямуванням є однією з найвагоміших складових суспільного життя. Тут державницький контекст органічно пов'язується з глобальними тенденціями, реалізація яких локалізується у координатах демократизації й інтеграції.

Концепція європейської освіти як основа освітньої політики країн Європейського Союзу вибудовується у таких фундаментальних координатах, як *полікультурна, поліетнічна та полілінгвальна Європа*. Тут же у 1988 р. у Резолюції Ради міністрів освіти країн Європейського Союзу щодо політики формування загальноєвропейського освітнього простору визначено п'ять принципів як базові орієнтири розбудови Єдиного європейського освітнього простору: Багатокультурна Європа; Мобільна Європа; Європа професійної підготовки для всіх; Європа навичок як підвищення якості базової освіти; Європа, яка відкрита для світу [6].

Серед завдань і здобутків вибудови нових параметрів обов'язкової освіти для всіх країн Європейського Союзу характерними є три фактори:

- орієнтація державної політики на підвищення рівня якості професійно-технічної освіти;
- послідовна спрямованість на модернізацію змісту обов'язкової освіти;
- посилена увага до проблеми виховання учнівської молоді, її адаптації до соціальних, політичних, економічних трансформацій і нових цінностей сучасного полікультурного світу. На всіх цих факторах базується і робота Національного університету біоресурсів і природокористування України у напрямку професійного самовизначення підростаючого покоління.

Необхідно виокремити ряд напрямків, які допоможуть вирішити практичні питання професійного самовизначення підростаючого покоління: система профорієнтації, що надає школярам певні знання для їхнього орієнтування у світі професій, вміння об'єктивно оцінювати свої можливості, діагностичні методики вивчення особистості школярів з метою надання індивідуальної допомоги при виборі ними професій, теоретичні та методичні основи професійної консультації молоді, системний підхід до профорієнтації школярів.

Проаналізувавши накопичений досвід у галузі теорії і практики профорієнтації, можна зазначити, що роль практичної профорієнтації у нашій країні набуває особливої актуальності і значущості. Слід сформувати багатоаспектну цілісну систему науково-практичної діяльності суспільних інститутів, які відповідають за підготовку підростаючого покоління до вибору професії і вирішують комплекс соціально-економічних, психолого-педагогічних і медико-фізіологічних завдань з вироблення у школярів професійного самовизначення, які відповідають індивідуальним особливостям кожної особистості і потребі суспільства у висококваліфікованих робітниках.

Профорієнтаційна робота в середніх школах України враховуючи системний європейський підхід мала б включати – початковий етап загальної суспільної профорієнтації, від ефективного здійснення якої залежить профорієнтаційна робота на наступних рівнях – результативний професійний відбір майбутніх працівників, які направляються на роботу з отриманими рекомендаціями щодо найбільш раціонального вибору професії чи спеціальності, подальша професійна адаптація робітників певної організації у ході виробничого навчання, оволодіння ними професією безпосередньо на робочому місці протягом перших трьох років роботи.

Отже, профорієнтаційна робота у середніх навчальних закладах як складова частина трудового ринку та освітньої сфери сучасного суспільства має здійснюватися державними керівними органами та відповідними освітніми установами й організаціями.

Ефективність профорієнтаційної роботи у середніх школах має забезпечуватися завдяки функціонуванню профконсультантів, які б сприяли старшокласникам у виборі ними майбутньої

професії і їхньому працевлаштуванню після закінчення школи, надавали б підтримку у подальшому навчанні.

Профорієнтація передбачає наявність відповідних програм подальшої професійної діяльності та програм продовження освіти в університеті, зміст яких вимагає обов'язкового проведення практичних занять із більшості елементарних видів діяльності, отримані навички з яких сприятимуть опануванню учнями багатьма професіями, і ця робота безперечно повинна здійснюватися також під керівництвом наставників і відповідних працівників вищих навчальних закладів.

Таким чином, профорієнтація у навчальних закладах середньої ланки повинна мати комплексний перманентний характер, тобто реалізується на всіх етапах шкільництва протягом усього навчального року на основі особистісно-орієнтованого, розвивального та комплексного підходів з урахуванням свідомого вибору учнями майбутніх професій, зв'язку профорієнтаційної роботи з сучасними суспільними реаліями, практичною діяльністю, з трудовою підготовкою школярів, взаємозв'язку школи, сім'ї, вищих навчальних закладів та базових підприємств певної місцевості, відповідності профорієнтації потребам людини та суспільно-економічним вимогам, формування готовності учнів до майбутньої професійної діяльності, проведення постійної діагностики вподобань, нахилів і здібностей учнів до певної професії тощо.

Сучасні суспільно-економічні потреби вимагають чіткої та ефективної організації профорієнтаційної роботи в галузі освіти, оскільки профорієнтація відіграє важливу роль, загалом сприяючи функціонуванню ринку праці та його координації з ринком освітніх послуг, орієнтуючи молодь на ефективне набуття професійних умінь і навичок та вміння їхньої практичної реалізації у сучасних умовах. Тому профорієнтаційна робота в школі середньої ланки наразі стає невід'ємною частиною життя підростаючого покоління, базованою на традиційному психологічному підході, хоча у сьогоденні необхідними визначаються особистісно-орієнтований, розвивальний та інтегративний підходи як найбільш ефективні способи досягнення профорієнтаційних завдань.

Таким чином, профорієнтація допомагає людині зробити правильний вибір майбутньої професії, скоротити терміни її опанування, загалом визначити правильний життєвий шлях у майбутньому.

Використання інноваційних форм і методів у профорієнтаційній роботі допоможе вирішити ряд питань у напрямку професійного самовизначення молоді. Слід використовувати такі активні форми та методи роботи, як ознайомлювальні екскурсії, психологічні тренінги, рольові ігри, індивідуально-групові заняття, письмове тестування, консультації, робота з документацією тощо, таким чином формуючи в учнів стійкий пізнавальний інтерес до світу професій та спрямовуючи їх на майбутнє практичне опанування окремою професією.

Реалізація профорієнтації відповідно до імітаційних програм. Реалізація імітаційних програм передбачає використання наставниками з профорієнтації активних методів навчальної діяльності – неімітаційних (проблемна лекція, лекція вдвох, прес-конференція, евристична бесіда, навчальна дискусія, самостійна робота з літературою тощо) та імітаційних (ділова гра, педагогічна ситуація, інсценування різних видів діяльності, розігрування ролей відповідно до педагогічної ситуації, стажування з виконанням ролі посадової особи).

Зміст імітаційних програм передбачає практичну реалізацію таких соціально-трудова теоретичних ситуацій, як планування робочого дня учасника програми, вироблення стилю поведінки у напружених або кризових ситуаціях, розроблення тактики професійної діяльності. Особливого значення надається організації і діяльності на базі шкіл міні-підприємств, участь у роботі яких давала б учням змогу реалізувати власні теоретико-професійні знання практичним шляхом: учасники самостійно започатковували б невеликі кооперативи або компанії, проводили маркетингові дослідження, займалися б реалізацією виробленої продукції, оволодівали основними бізнесовими

навичками, брали участь у ділових іграх, проявляли самостійність, креативність, ініціативність і відповідальність у прийнятті важливих рішень.

Таким чином, профорієнтація у навчальних закладах середньої ланки повинна мати комплексний перманентний характер, тобто реалізуватися на всіх етапах шкільництва протягом усього навчального року на основі особистісно-орієнтованого, розвивального, комплексного підходів і з урахуванням таких загальнопедагогічних і спеціальних принципів та організаційно-педагогічних умов, як свідомий вибір учнем майбутньої професії, активність і саморозвиток особистості, відповідність обраної професії особистим і суспільним потребам, зв'язок профорієнтаційної роботи з сучасними суспільними реаліями, практичною діяльністю, з трудовою підготовкою школярів, систематичність і наступність, взаємозв'язок школи з вищими навчальними закладами, сім'єю, базовими підприємствами, виховувальний характер профорієнтації, що передбачає формування всебічно розвиненої особистості в інтеграції морального, естетичного, правового, економічного й фізичного виховання, взаємозв'язок використовуваних підходів профорієнтаційної роботи, використання, взаємодоповнення і відповідність усіх форм і методів профорієнтації потребам людини та суспільно-економічним вимогам, формування готовності учнів до майбутньої професійної діяльності, проведення постійної діагностики вподобань, нахилів і здібностей учнів до певної професії тощо.

Професійна орієнтація є одним з провідних компонентів загальнолюдської культури, що проявляється у формі турботи суспільства про професійне становлення особистості, у підтримці і розвитку її природних обдарувань, рості професіоналізму з урахуванням особистісних потреб і мотивів. З іншого боку, це цілісна система практичних методів і засобів впливу на особистість з метою забезпечення самостійного й усвідомленого вибору професії, її освоєння та здійснення професійної діяльності (Енциклопедія освіти). Учені стверджують, і з цим варто погодитися, що саме професійна орієнтація сприяє ефективному розвитку таких особистісних якостей, як здатність удосконалюватися в професії, готовність переключитися на інші види діяльності, бути професійно і соціально мобільним, заповзятливим, інтелектуально незалежним в умовах сучасного жорсткого ринку праці. [2].

Натомість вітчизняна практика переконує, що складові наявної науково-практичної системи професійної орієнтації (професійна інформація, консультація, відбір, адаптація) недостатньо забезпечуються сучасними прогресивними методами, формами і засобами цієї важливої роботи щодо досягнення кінцевої мети – високого рівня професіоналізації. Крім того, застарілі методологічні засади організації профорієнтаційної роботи (зокрема педагогічні принципи та умови) нині потребують суттєвого оновлення, модернізації з урахуванням потреб особистості, яка проектує і реалізує свій професійний шлях, ситуації на ринку праці.

Висновки і перспективи дослідження. Відповідно до цього, значний інтерес для педагогічної громадськості вітчизняних навчальних закладів представляє досвід розвинутих країн світу.

Необхідність проведення профорієнтаційної роботи зумовлена зміною стану та тенденцій розвитку національної економіки в цілому та ринку праці зокрема, суспільної свідомості щодо сприйняття та вирішення проблем праці і зайнятості, переходом від подолання наслідків безробіття до його профілактики. Вимогою часу є забезпечення ефективного залучення відповідних кваліфікованих працівників вищих навчальних закладів, роботодавців і громадськості до управління системою професійної орієнтації учнівської молоді.

Використані джерела

1. Вульфсон Б.Л. Стратегия развития образования на Западе на пороге XXI века. / Вульфсон Б.Л. – М.: УРАО, 1999. – 208 с.
2. Катерина Островська, Велика Британія: професійні навички тут важать більше, аніж диплом. Електронний ресурс – Режим доступу: prof.osvita.org.ua
3. Малькова З.А. Структура и учебно-воспитательный процесс в 12-летней общеобразовательной школе западноевропейских стран. / [Под ред. Мальковой З.А.] / Малькова З.А. – М.: Институт теории образования и педагогики РАО, 2001. – С. 7.
4. Матвієнко О.В. Структура обов'язкової освіти в Євросоюзі: стратегії реформування в Об'єднаному Королівстві // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. / Матвієнко О.В. – Вип. III. – 2003. – С. 249-254.
5. Писарева Л.И. Реорганизация школьных систем // Реформы образования в современном мире: глобальные и региональные тенденции. / Писарева Л.И. – Изд-во Рос. открытого ун-та, 1995. – С. 146-143.
6. Resolution of the Council and the Council and the Ministers of Education Meeting within the Council on the European Dimension in Education (24 May 1988) // ATEE News. – 1992/1993. – # 38/39. – P. 31-32.

References:

1. Vul'fson B.L. Strategy`ya rozvy`ty`ya obrazovany`ya na Zapade na poroge XXI veka. / Vul'fson B.L. – M.: URAO, 1999. – 208 s.
2. Kateryna Ostrovs`ka, Vely`ka Bry`taniya: profesijni navy`chky` tut vazhat` bil`she, anizh dy`plom. Elektronny`j resurs – Rezhy`m dostupu: prof.osvita.org.ua
3. Mal`kova Z.A. Struktura y` uchebno-vospytatel`nyj process v 12-letnej obshheobrazovatel`noj shkole zapadnoevropejsky`x stran. / [Pod red. Mal`kovej Z.A.] / Mal`kova Z.A. – M.: Y`nsty`tut teory`y` obrazovany`ya y` pedagogy`ky` RAO, 2001. – S. 7.
4. Matviyenko O.V. Struktura obov'yazkovoyi osvity` v Yevrosoyuzi: strategiyi reformuvannya v Ob'yednanomu Korolivstvi // Neperervna profesijna osvita: teoriya i prakty`ka. / Matviyenko O.V. – Vy`p. III. – 2003. – S. 249-254.
5. Py`sareva L.Y`. Reorgany`zacy`ya shkol`nyh sy`stem // Reformy obrazovany`ya v sovremennom my`re: global`nye y` regy`onal`nye tendency`y`. / Py`sareva L.Y`. – Y`zd-vo Ros. otkrytogo un-ta, 1995. – S. 146-143.
6. Resolution of the Council and the Council and the Ministers of Education Meeting within the Council on the European Dimension in Education (24 May 1988) // ATEE News. – 1992/1993. – # 38/39. – P. 31-32.